

היום נלמד בעזרת ה':

בבא קמא דף סט

גופא, אמר רבי יוחנן וכו': כלומר שאדם אינו יכול להקדיש את הבהמה שלו כשאינה נמצאת ברשותו.

קושיא: ומי אמר ר' יוחנן הכי וכו': והרי אמר ר' יוחנן שהלכה כסתם משנה (= דין שמופיע במשנה סתם ללא שם תנא, ההלכה כאותו דין), ולמדנו 'סתם משנה' במס' מעשר שני -

'כרם רבעי' (= כרם בשנה הרביעית לנטיעתו, ואסור לאכול מפירותיו אלא צריך להעלותם לירושלים ולאוכלם שם, או לפדות את הפירות על מעות ולהעלות את המעות לירושלים) היו מציינים אותו בחתיכות אדמה מסביב שידעו שהוא כרם רבעי ואסור לאכול ממנו ללא פדיון, והטעם שציינו אותו באדמה משום שזהו סימן שכשם שאדמה אפשר להנות ממנה רק לאחר חרישה וזריעה וקצירה כך מהכרם הזה אפשר להנות רק לאחר פדיון.

ושל ערלה בחרסית: וכרם של ערלה שאסור בהנאה לגמרי היו מציינים אותו בחרסית (= היו מכתתים רעפים סביבו), משום שזהו סימן שכשם אין שום הנאה מחרסית כך אי אפשר להנות מהכרם הזה.

ושל קברות בסידי: כלומר את הקברים היו מציינים בסידי (ויש מפרשים כרם שיש בו קבר), שזהו סימן שהסידי לבן כמו עצמות, ויזהרו הכהנים ואוכלי טהרות לא להיטמא שם. וממחה את הסידי במים ושוּפך סיבות הקבר כדי שהסידי יהיה לבן יותר.

המשנה שם ממשיכה:

אמר רבן שמעון בן גמליאל: את הסימנים הנ"ל עושים רק בשנה השביעית שאז הכרם הוא הפקר ומותר לעוברים שם לאכול ממנו ולכן עושים להם היכר שלא יכשלו, אבל בשאר השנים שמי שנכנס לשם לאכול עובר על גזל, לא עושים שם שום סימן ולא אכפת לנו שיאכל דבר האסור, ו'הלעיטהו לרשע וימות'.

והצנועין: בני אדם חסידים שרוצים לסלק את האנשים מעבירה, כשיש להם 'כרם רבעי' היו מניחים מעות ואומרים 'כל מה שלקטו בני אדם מהכרם היום יהיה מחולל על המעות האלו'. ע"כ המשנה שם. משמע שלמרות שהפירות כבר אינם ברשותם של הבעלים אפשר לחללם על המעות.

סיכום הקושיא: מכך שהמשנה הביאה את דין 'הצנועים' בסתם (= ללא שם תנא), הרי כך ההלכה, וא"כ הדין הוא שלמרות שהדבר אינו ברשותו של הבעלים יכול לפדותו, ומדוע אמר רבי יוחנן שאדם אינו יכול להקדיש את הבהמה שלו כשאינה נמצאת ברשותו?

וכי תימא: ואם תרצה לתרץ שאת הדין של 'הצנועין' אמר רשב"ג וא"כ אין זה 'סתם משנה', והרי אמר רבי יוחנן שבכל מקום ההלכה כרשב"ג חוץ משלשה מקומות (ערב, צידן, וראיה אחרונה, ולא שייך לעניינינו) שבהם אין ההלכה כמותו, וא"כ כך ההלכה, וחזרה הקושיא על ר' יוחנן.

תירוץ: אמרי: כמשנה לא גורסים שהצנועים אמרו 'כל הנלקט' שמשמע מה שלקטו כבר, אלא 'כל המתלקט' כלומר מה שעתידים ללקוט, ואת זה הם יכולים לפדות כיון שהפירות עדיין ברשותם.

קושיא: ומי א"ר יוחנן הכי וכו': והרי ר' יוחנן אמר ש'צנועים' ורבי דוסא (= יובא מיד) אמרו דבר אחד, ורבי דוסא אמר 'נלקט' ולא 'מתלקט'. **הגמ' מבארת:**

דתניא: וכפי שלמדנו בכרייתא לגבי לקט, שהדין הוא שאם נפלו לבעל הבית בעת הקצירה שני שיבולים זהו 'לקט' ומותר לעניים לקחתם, אבל אם נפלו לו שלש שיבולים אין זה 'לקט' ואסור לעניים לקחתם, וכיון שלא כל העניים בקיאים בהלכה, לכן צריך בעל הבית להפקירם כדי להציל את העניים מגזל, ועל זה אמר רבי יהודה - בעל הבית עומד בשחרית ואומר 'כל מה שילקטו העניים היום יהיה הפקר', ורבי דוסא אומר - לעת ערב הוא אומר 'כל מה **שלקטו** העניים היום יהיה הפקר'. ע"כ הברייתא. נמצא שלדעת רבי דוסא יכול להפקיר את השיבולים למרות שכבר אינם ברשותו (שהרי מפקירם לאחר שהעניים כבר לקטו אותם), וכיון שרבי יוחנן אמר ש'צנועים' ורבי דוסא אמרו דבר אחד הרי שגם לגבי צנועים צריך לומר שהם אמרו 'כל הנלקט' שכבר אינם ברשות הבעלים, כמו רבי דוסא, ולא 'כל המתלקט'.

תירוץ: איפוך וכו': תהפוך בכרייתא את דברי רבי יהודה לרבי דוסא ואת דברי רבי דוסא לדברי רבי יהודה.

קושיא: **אמאי וכו'**: מדוע אתה הופך את השיטות בכרייתא, תהפוך את דברי רבי יוחנן ותאמר 'צנועין ורבי יהודה אמרו דבר אחד', ואז הכל מסתדר, שהרי לגבי צנועים אנו גורסים 'כל המתלקט' וכן רבי יהודה אמר 'כל מה שילקטו' (= ושניהם דיברו על מה שעתידי להתלקט).

תירוץ: **אמרי**: חייבים להפוך את השיטות בכרייתא, לפי שמהברייתא עולה שלדעת רבי יהודה יש 'ברירה' ואילו דעתו של רבי יהודה שאין 'ברירה', ולכן בכל מקרה צריך להפוך את השיטות בכרייתא. הרחבת הביאור: מדברי רבי יהודה בכרייתא עולה שהוא יכול לעמוד בשחרית למרות שהעניים עדיין לא לקטו, ולהחיל על השיבולים דין הפקר למרות שאנו לא יודעים כעת איזה שיבולים יקחו אותם העניים אח"כ, וזה נקרא שיש 'ברירה' כלומר שרק אח"כ יתברר הדבר למפרע, אבל דעת רבי יהודה שאין 'ברירה' ולכן עלינו להפוך את השיטות בכרייתא.

הגמ' מוכיחה שלדעת רבי יהודה אין 'ברירה':

הלוקח יין: הלוקח יין מהכותים (לפני שגזרו לאסור את יינם משום יין נסך) בערב שבת בין השמשות, וסתם כותים אינם מפרישים תרומות ומעשרות, ואין לו זמן להפריש תרומות ומעשרות כראוי, יכול להפריש בצורה הזו: אומר 'שני לוגין שאני עתיד להפריש תרומה מתוך מאה הלוגין שבכלי' - הרי הן תרומה גדולה' (= ובכך חל על שני הלוגין שם של 'תרומה גדולה'), 'הנשאר מהמאה לוגין יתחלק למאה חלקים שווים, עשרה חלקים מתוכם יהיו 'מעשר ראשון', ותשעה חלקים מתוכם (= עשירית מתשעים החלקים הנותרים) יהיו 'מעשר שני'. ואח"כ הוא מחלל את ה'מעשר שני' על מעות שיש לו בבית (כי את זה הוא יכו לעשות גם כן באמירה בלבד). ואז מותר לו לשתות את היין מיד, אפילו שהוא עוד לא הפריש בפועל את התרומות והמעשרות, כי לאחר שבת הוא יפריש אותם מהחבית ואז יתברר למפרע שהיין המופרש הוא תרומה ומעשר. זו דעת רבי מאיר הסובר שיש 'ברירה'. אבל לדעת רבי יהודה (ורבי יוסי ורבי שמעון) אסור לעשות כן, והטעם כי לדעת רבי יהודה אין ברירה' (כלומר כשהוא יפריש את התרו"מ, לא יתברר למפרע שהחלק שהופרש הוא תרו"מ ושאר היין הוא חולין, ונמצא שהוא שותה בשבת 'טבל').

מכיון שיש סתירה בדברי רבי יהודה בין לקט ליין האם יש ברירה או לא, אנו צריכים להפוך את הדעות בענין לקט ולומר שרבי יהודה אומר 'כל שלקטו' כי לשיטתו אין ברירה.

קושיא: אמרי סוף סוף: הרי מדוע הפכת את הדעות של רבי יהודה ורבי דוסא? כי היה קשה לך מדברי רבי יהודה על דברי רבי יהודה. אך אם כן עכשיו שאתה לא הופך את דברי רבי יוחנן - קשה לך מדברי רבי יוחנן על דברי רבי יוחנן: כי רבי יוחנן אמר 'כל המתלקט' דהיינו 'יש ברירה', אך במקום אחר אמר רבי יוחנן ש'אין ברירה' כדלהלן.

האחין שחלקו לקוחות הן: שני אחים שחלקו את ירושת אביהם נחשבים כ'לקוחות', דהיינו כל אחד נחשב כקונה את חלקו מאחיו. משום שלדעת רבי יוחנן 'אין ברירה', דהיינו לא הוברר שכל אחד שקיבל את חלקו זה החלק שלו באמת, אלא כל אחד רק משתמש בחצי מהנכסים, אבל באמת הכל שייך בשותפות לשניהם. ולכן כשמגיע היובל הם צריכים להחזיר את חלקם זה לזה - כלומר ל'שותפות' הראשונה. (ולאחר היובל הם חוזרים ומתחלקים בנכסים).

תירוץ: אלא לעולם כל הנלקט: באמת הצנועים אמרו 'כל הנלקט', וכן רבי דוסא סובר 'כל הנלקט' (ואין להפוך את שיטתו עם רבי יהודה). ומה שהקשינו שאם כן הרי רבי יוחנן סובר שהלכה כסתם משנה והצנועים פדו את הפירות אפילו שאינם ברשותם. התשובה: רבי יוחנן סובר כמו סתם משנה אחרת החולקת על הסתם משנה הנ"ל - והיא המשנה לעיל (דף סב', ב): 'אין הגונב אחר הגנב משלם תשלומי כפל'. מדוע הגנב השני לא משלם כפל לבעלים? אלא בהכרח שמכיון שהבהמה כבר אינם ברשות הבעלים הם לא נחשבים בעלים גמורים עליה. וזו הסיבה שהגנב השני לא משלם להם כפל, וכן שאינם יכולים להקדיש את הבהמה.

קושיא: ומאי חזית: ומה ראה רבי יוחנן ללכת אחר הסתם משנה הזו, ולא אחר הסתם משנה של צנועין החולקת עליה?

תירוץ: משום דמסייע ליה קרא: יש פסוק המסייע לדברי רבי יוחנן שהבעלים אינם יכולים להקדיש חפץ שאינו ברשותם. הפסוק מדבר על המקדיש את 'ביתו' ללמד שהקדש דומה לבית, כמו שביתו של אדם הוא ברשותו כך חפץ שאדם מקדיש צריך להיות ברשותו.

רבי יוחנן אמר שצנועין ורבי דוסא אמרו דבר אחד. הגמרא מביאה את דברי האמוראים מה היה אילו לא היה אומר זאת רבי יוחנן:

אמר אביי: אם רבי יוחנן לא היה אומר שצנועין ורבי דוסא הולכים באותה שיטה, הייתי אומר שצנועין אכן סוברים כרבי דוסא אך רבי דוסא לא סובר כמותם. כי צנועין דברו על גנב הגונב פירות, ורבי דוסא דיבר על עניים שלקחו בשוגג מה שאינו לקט. לולי דברי רבי יוחנן הייתי אומר שבאמת הבעלים אינו יכול להפקיר או לחלל מה שאינו ברשותו, אמנם רבנן תקנו תקנה מיוחדת לטובת העניים או הגנבים שלא יכשלו.

לפי זה, הצנועין סוברים שאפילו לטובת גנבים תקנו רבנן שיוכלו הבעלים לחלל מה שאינו ברשותם, ואם כן כל שכן שלטובת העניים הם תקנו שיוכלו להפקיר מה שאינו ברשותם. אבל רבי דוסא סובר שרק לטובת העניים שטעו בשוגג תקנו כן ולא כשביל גנבים העוברים עבירה במזיד.

אמנם לאחר שרבי יוחנן אמר שצנועין סוברים כרבי דוסא - מתברר שרבי יוחנן סובר שאין כאן תקנה מיוחדת של חכמים, אלא מעיקר הדין הבעלים יכולים להפקיר ולחלל גם מה שאינו ברשותם. (תוס').

אמר רבא: לולי דברי רבי יוחנן, הייתי אומר שהתנא שאמר את 'צנועין' הוא רבי מאיר. רבי מאיר סובר ש'מעשר שני' הוא 'ממון גבוה' (ולכן המקדש אשה במעשר שני אינה מקודשת), ובכל אופן לענין פדיון העמיד הקב"ה את המעשר-שני ברשותו של האדם. כי אחרת הוא לא היה משלם חומש על הפדיון, משום שרק אדם שפודה את המעשר שלו מוסיף חומש.

ואם כן גם בכרם רבעי הדין כן, בגלל שלומדים גזירה שווה 'קדש' 'קדש' כרם רבעי ממעשר שני. כלומר גם כרם רבעי הוא 'ממון גבוה' ואינו ברשותו, ובכל אופן לענין חילול העמידו הקב"ה ברשותו שהוא יוכל לחלל אותו. ולכן ניתן לחלל את הפירות אפילו כשהם נגנבו והם אינם ברשותו, בגלל שבכל מקרה הם לא ברשותו רק שלגבי חילול הם נעשים כעומדים ברשותו, כאמור.

אבל לגבי לקט שהוא 'ממון הבעלים', אם כן רק כשהוא ברשות הבעלים הם יכולים להפקיר אותו ולא כשהוא לא ברשותם. ואם כן רבי דוסא והצנועים מדברים על שני מקרים שונים.

אבל לאחר שאמר רבי יוחנן שצנועין ורבי דוסא אמרו דבר אחד - מתברר שהסיבה שהצנועים יוכלו לחלל אינה בגלל שהם סוברים כרבי מאיר, אלא בגלל שאפילו 'ממון בעלים' שאינו ברשותם הם עדיין יכולים להפקיר לחלל או להקדיש אותו.

אמר רבינא: לולי דברי רבי יוחנן, הייתי אומר שהתנא שאמר את 'צנועין' הוא רבי דוסא בעצמו! ואז לא היה קשה על רבי יוחנן מסתם משנה. משום שרבי יוחנן אמר רק 'שהלכה כסתם משנה', אבל אין הלכה 'כסתם יחידאה' כלומר כסתם משנה שנאמרה על ידי תנא יחידי.